

بررسی جامعه‌شناختی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام و عوامل اجتماعی موثر بر آن (مورد مطالعه: زندان مرکزی ایلام)

دکتر الیاس نورایی^۱
محبوب صیدی^۲

۸۸/۱۱/۱۰
۸۹/۳/۱۳

تاریخ دریافت:
تاریخ پذیرش:

چکیده

امروزه جامعه‌شناسان با رویکردی نوین، رفتارهای انحرافی مانند ارتکاب جرم را کشمکش بین فرد و جامعه قلمداد می‌کنند. ارتکاب جرم به عنوان یک مسئله اجتماعی تأثیرات نامطلوبی بر روی جامعه بر جای می‌گذارد. این تحقیق با نشان دادن روند رو به رشد جرایم جوانان در شهر ایلام به دنبال پاسخ به این سؤال است که چرا عده کثیری از جوانان وارد زندگی مجرمانه می‌شوند و ریشه مسئله را در چه عواملی باید جستجو کرد؟ به همین دلیل طیف وسیعی از الگوهای نظری بصورت اجمال ارائه شده است و در ادامه تئوری کنترل اجتماعی هیرشی به عنوان چارچوب نظری تحقیق مورد استفاده قرار گرفت.

این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام با تأکید بر عوامل خانوادگی و اجتماعی در سال ۱۳۸۷ انجام پذیرفته است. روش بکار رفته در این تحقیق، پیمایش است و اطلاعات مورد نیاز با توزیع پرسشنامه در بین ۱۰۶ نفر از جوانان محبوس در زندان مرکزی ایلام، در سنین ۱۸ تا ۳۰ سال، جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق نشان داد، بین متغیرهای «سن»، تحصیلات، تعلق خاطر نسبت به خانواده و دوستان و درگیری در فعالیتهای روزمره» با گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنادار وجود دارد. بین متغیرهای «اعتقاد به هنجارهای اجتماعی و تعهد نسبت به فعالیتهای روزمره» با میزان گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنادار وجود نداشت.

کلید واژه‌ها:

ارتکاب جرم - کنترل اجتماعی - عوامل خانوادگی و اجتماعی - جوانان شهر ایلام

1. استادیار دانشگاه ایلام
Email: nooraeielyas@yahoo.com

2. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی و مدرس دانشگاه پیام نور استان ایلام
Email: seidi1357@yahoo.com

۱. استادیار دانشگاه ایلام
۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی و مدرس دانشگاه پیام نور استان ایلام

طرح مسئله

بررسی آسیب شناسی اجتماعی یکی از مهم ترین حوزه های مورد بررسی در علوم اجتماعی و جامعه شناسی است. پژوهشگران انحرافات اجتماعی، در ادامه راه دیگر محققان علوم انسانی مانند: زیست شناسان، روان شناسان و...، قریب ۲۰۰ سال است به تئوری پردازی برای حل مسائل و آسیب های اجتماعی مبادرت ورزیده اند. همگی آنها همواره به دنبال پاسخ به این سوال بوده اند، که چرا بخشی از جامعه مرتکب کج رفتاری و جرم می شوند و بر این اساس به تبیین علل و عوامل ارتکاب جرم پرداخته اند. در این میان نسل جوان بیش از سایر افراد دیگر در معرض انواع فشارها و ناملازمات قرار دارند. اگر چه جوان بودن جمعیت از یک سو به عنوان یک فرصت تلقی می شود، همین امر از سوی دیگر می تواند به یک تهدید تبدیل شود و در صورت عدم توجه به نیازهای آنان می تواند به عامل بازدارنده تبدیل شوند. در سالهای اخیر جرم و بزهکاری به سبب افزایش مداوم وقوع آنها بیش از هر مسئله دیگری توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است. در این خصوص نگاهی به آمارهای مربوط به جرایم جوانان در کشور و استان ایلام حاکی از روند روبه رشد جرائم در بین این قشر از جامعه است. نگاهی گذرا به آمار محکومین قضایی طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۹ بیانگر این حقیقت است که جوانان در طیف سنی ۱۹ تا ۲۵ سالگی بیشترین میزان ارتکاب به اعمال بزهکارانه را دارا بوده اند (گزارش سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۲، ۱۴). هم چنین، گزارش سازمان ملی جوانان در سال ۱۳۸۱، حاکی از نرخ رشد بزهکاری در بین سنین ۱۸ تا ۳۲ سال است (عبدی، ۱۳۸۳، ۴۴). هم چنین از مجموع نظریات و آمارهای ارائه شده به این نتیجه می رسیم که نرخ تبهکاری در سنین ۱۸ تا ۳۰ سالگی به حداکثر خود می رسد (شیخاوندی، ۱۳۸۴، ۳۱۹).

بنا بر آمار اعلام شده از سوی سازمان ملی جوانان در طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ حاکی از آن است که جوانان، ۵۵/۴ درصد از کل زندانیان استان را شامل می شوند. هم چنین نسبت سرقتهای عادی (۱۸ تا ۳۴ ساله) به کل سنین در استان در سال ۱۳۸۰، برابر ۷۰ درصد بوده است. (گزارش آماری وضعیت جوانان استان ایلام، ۱۳۸۴: ۸). پرونده های تشکیل شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی، حاکی از رشد ۵۳۰ درصدی پرونده های قتل عمد، رشد ۶۴۰ درصدی قتل های غیر عمد و رشد ۲۲۰ درصدی ضرب و جرح در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۶ در کشور بوده است. بر اساس همین آمار، استان ایلام با داشتن ۸۰۵/۳

مورد پرونده در هر یکصد هزار نفر جمعیت رتبه پنجم را در بین «۲۸» استان کشور، به خود اختصاص داده است (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳: ۸۰).

هم چنین، تعداد قتل نفس‌ها در استان ایلام در سال ۱۳۷۵، ۳/۰۷ در هر یکصد هزار جمعیت بوده است که در سال ۱۳۸۱ این نسبت به ۴/۷۲ در هر یکصد هزار نفر رسیده است که در بین ۲۸ استان کشور، رتبه چهارم (۳/۶۸ نفر در هر یکصد هزار نفر جمعیت) را به خود اختصاص داده است. میانگین کشوری نیز از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۱ ۲/۴۸ مورد در هر یکصد هزار نفر جمعیت بوده است (بخارایی، ۱۳۸۶: ۲۶۵).

در این راستا سوالی که مطرح می‌شود این است که علت گرایش جوانان شهر ایلام به ارتکاب جرم چه می‌باشد؟. بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی عوامل موثر بر ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام با تاکید بر عوامل اجتماعی و خانوادگی می‌باشد که با رجوع به زندانیان محبوس در زندان مرکزی ایلام مورد پژوهش قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد با انجام این گونه تحقیقات می‌توان زمینه‌های مشابه در افراد مستعد گرایش به ارتکاب جرم را از بین برد و تا حدود زیادی به کاهش جرائم و انحرافات در جامعه کمک نمود که علاوه بر کاهش هزینه‌های پرداختی دولت، نیروی انتظامی و... می‌توان راهکارهای مناسب ارائه نمود تا به تقویت بسترهای سالم جامعه منجر گردد.

چارچوب نظری پژوهش

مطالعه رویکردهای نظری نشان می‌دهد که هنوز نظریه واحدی برای تبیین مسئله جرم و کج رفتاری ارائه نشده است. جامعه‌شناسان در تبیین پیامدهای کج رفتاری‌های اجتماعی دیدگاه‌های مختلفی را بیان کرده‌اند. دورکیم (۱۹۵۱) درباره رابطه میان انسان، نیازها و آرزوهایش بحث می‌کند و نابهنجاری را حاصل از بین رفتن کنترل آرزوهای بی‌حد و حصر انسان می‌داند که در جریان‌های اقدامات اجتماعی منفی نظیر: جرم، تبهکاری و... ظاهر می‌گردد. مرتن (۱۹۶۸) کج رفتاری را حاصل فشار ساختاری اجتماعی می‌داند. هیرشی (۱۹۶۹) گسسته شدن پیوند میان فرد و جامعه را عامل کج رفتاری و جرم می‌داند. ساترلند (۱۹۳۹) بر این اعتقاد بود که رفتار انحرافی از طریق پیوند افتراقی یعنی داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از مردم مانند تبهکاران آموخته می‌شود. «نظریه پردازان برجسته»، انحراف را به عنوان فرایندی در نظر می‌گیرند که طی آن برخی از مردم موفق می‌شوند

برخی دیگر را منحرف تعریف کنند (ستوده، ۱۳۸۳). برای بررسی عوامل اجتماعی موثر بر ارتکاب جرم، از تئوری پیوند اجتماعی هیرشی (T.Hirshi) به عنوان چارچوب نظری پژوهش استفاده شده است.

در نظریه های کنترل اجتماعی فرض شده که همه کس به طور طبیعی انگیزه ارتکاب کج رفتاری دارند. تراوس هیرشی، مهم ترین صاحب نظر این رویکرد، علت هم نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آن ها دانسته است. وی مدعی است که پیوند میان فرد و جامعه، مهم ترین علت هم نوایی و عامل اصلی کنترل رفتار های فرد است و ضعف این پیوند یا نبودن آن علت اصلی کج رفتاری است. به نظر هیرشی، والدین، همسالان و مدارس مهم ترین نهادهای اجتماعی هستند که فرد باید با آنها پیوند داشته باشد (سیگل و سنا، ۱۳۸۱: ۲۷۸). به نظر هیرشی، چهار عامل اصلی در پیوند شخص با جامعه که مانع کج رفتاری می شوند وجود دارد. این چهار جزء شامل:

۱- داشتن تعلق خاطر^۱ نسبت به افراد و نهادها در جامعه یکی از شیوه هایی است که فرد خود را از طریق آن به جامعه پیوند می زند؛ ضعف چنین تمایلات و پیوند هایی موجب می شود که فرد خود را در ارتکاب کج رفتاری آزاد بداند. (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳: ۲۰) مثلاً فرد مجرد بیشتر امکان دارد که دزدی یا خود کشی کند. یا این که فرد متأهل به علت وابستگی اجتماعی کمتر امکان دارد مرتکب کج رفتاری شود. با برخورداری از احساس پاسخ گویی به انتظارات دیگران، افراد محدود و خود نگهدار می شوند (بخارایی، ۱۳۸۶: ۵۰۰).

هیرشی هم چنین اظهار می کند که روابط درونی میان عناصر پیوند اجتماعی بر احتمال این که یک فرد فعالیت های بزهکارانه را دنبال کند یا اینکه به فعالیت های متعارف بپردازد، تأثیری می گذارد. برای مثال؛ پسران یا دخترانی که نسبت به والدین و دوستان خود احساس نزدیکی می کنند و نسبت به آنها حساس هستند، قاعدتاً باید تمایل به اهداف قانونی و مشروع داشته باشند و در جهت این اهداف تلاش کنند. از طرف دیگر جوانانی که روابط اجتماعی را رد می کنند، احتمالاً تعهدی نسبت به اهداف متعارف نخواهند داشت و احتمال مشارکت آنان در فعالیت های غیر متعارف نیز بیشتر است (سیگل و سنا، ۱۳۸۱: ۲۸).

۲- تعهد: افراد جامعه در دستیابی به هدف هایی مانند تحصیل و... که برای آنها سرمایه

گذاری کرده‌اند و زمان و انرژی خود را در راه آن صرف کرده‌اند، بیشتر به فعالیت‌های متداول زندگی تعهد دارند (ستوده، ۱۳۸۶: ۱۳۹).

بر اساس نظریه نظارت اجتماعی، عمل‌کننده، هزینه‌ها و منافع ناشی از هر عمل خود را می‌سنجد و بر اساس آن انتخاب می‌کند. کسی کج رفتاری می‌کند که چیزی برای از دست دادن نداشته باشد یا آنچه که دارد برای او کم ارزش باشد.

۳- درگیری^۱: افراد در طول زندگی، زمان و انرژی محدودی دارند. درگیری در زندگی روزمره وقت زیادی نیاز دارد و خود باعث محدود شدن رفتار می‌شود. بدین ترتیب افراد بیکار وقت بیشتری برای هنجارشکنی دارند.

پس افزایش سنوات تحصیلی، انجام خدمت طولانی مدت نظام وظیفه و فراهم بودن تسهیلات ورزشی، موجب کاهش کج رفتاری می‌شود (بخارایی، ۱۳۸۶: ۵۰۰).

۴- اعتقاد^۲: هیرشی در این زمینه می‌گوید: میزان اعتقاد افراد به هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین، متفاوت است. هر چه این اعتقاد در فرد ضعیف‌تر باشد، بیشتر احتمال دارد که هنجارشکنی کند (همان منبع: ۵۰۰). افرادی که در محیط‌های اجتماعی مشترک زندگی می‌کنند غالباً دارای یک اعتقاد اخلاقی مشابه هستند و به ارزش‌های انسانی، نظیر تشریک مساعی، حمایت از حقوق دیگران و اجرای ضوابط قانونی احترام می‌گذارند. اگر این اعتقاد وجود نداشته باشد یا ضعیف باشد، احتمال مشارکت افراد در اقدامات ضد اجتماعی بیشتر می‌شود (سیگل و سنا، ۱۳۸۱: ۲۷۹).

با توجه به آنچه در مطالب فوق ذکر گردید. درصدد هستیم، همانطور که هیرشی معتقد است که پیوند میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌نوایی، ضعف این پیوند موجب کج رفتاری است، به سبب شناسی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام با توجه به این رویکرد پردازیم.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های فرعی تحقیق

۱- بین سن جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه وجود دارد.

۲- بین وضعیت تاهل جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم تفاوت وجود دارد.

1. Involvement

2. Belief

۳- بین میزان تحصیلات جوانان و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه وجود دارد.

فرضیه های اصلی تحقیق

- ۱- به نظر می رسد بین تعلق خاطر و وابستگی جوانان به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی و احتمال گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه معنی دار وجود داشته باشد.
- ۲- به نظر می رسد بین میزان تعهد جوانان نسبت به فعالیت های روزمره و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه معنی دار وجود داشته باشد.
- ۳- به نظر می رسد بین میزان مشارکت و مشغولیت جوانان در نقش ها و فعالیتهای اجتماعی و گرایش آنها به ارتکاب جرم رابطه معنی دار وجود داشته باشد.
- ۴- به نظر می رسد بین اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی و احتمال گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنی دار وجود داشته باشد.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

۱- تعریف نظری جرم

در فرهنگ فارسی معین، جرم در اصطلاح به معنی « گناه و بزه » آمده است (معین، ۱۳۸۵: ۴۱۷). جرم به عملی عمدی و بر علیه قانون اطلاق می شود و مرتکب آن قابل بخشش نبوده و باید مجازات شود (هاگان، ۱۹۸۸).

تعریف عملیاتی جرم: با سنجش تعداد دفعات دستگیری، طول مدت زندان و تعداد جرایم ارتكابی در زمان دستگیری، در سطح سنجش فاصله ای، اندازه گیری شده است.

۲- تعریف نظری تعلق خاطر یا وابستگی جوانان نسبت به خانواده

این عنصر بیانگر میزان وابستگی فرد به اشخاص دیگر در خانواده، محیط و نهادهای اجتماعی است (نظری، ۱۳۸۶: ۸۱). کسانی که به دیگران علاقه دارند، رفاه آنها را در نظر می گیرند و با مسئولیت عمل می کنند و کسانی که چنین علاقه ای ندارند، نگران این نیستند که روابط اجتماعی خود را به خطر اندازند و مرتکب جرایم مختلف می شوند (رابرتسون، ۱۳۷۲: ۱۷۵).

تعریف عملیاتی وابستگی: این متغیر با میزان علاقه به خانواده، دوستان و وضعیت تاهل

۳- تعریف نظری، تعهد جوانان نسبت به فعالیت های روزمره

دینی است که مردم نسبت به جامعه دارند. هر چقدر که سرمایه گذاری مردم در تحصیلات، سوابق شغلی، خانه و سایر دارایی‌های خود بیشتر باشد، دلیل بیشتری دارند تا هم‌نوا باشند و بتوانند از دستاوردهای خود حفاظت نمایند. بر عکس کسانی که سرمایه گذاری کمتری در جامعه کرده باشند، خطر کمتری در ارتکاب جرم می بینند و شاید فرصتی برای سود بردن از آن به دست آورند (فیض‌اللهی، ۱۳۸۳: ۵۳).

تعریف عملیاتی تعهد: این متغیر با میزان تحصیلات، شغل و درآمد سنجیده می شود.

۴- تعریف نظری درگیری و مشغولیت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی

این عنصر نشان دهنده میزان مشارکت افراد در فعالیت های اجتماعی و روزمره است. وقتی افراد خود را مشغول هم‌نوا می کنند، دیگر وقتی برای ارتکاب کج رفتاری یا حتی فکر کردن به آن ندارند (صدیق‌سروستانی، ۱۳۸۳: ۲۱ - ۲۰).

تعریف عملیاتی درگیری: این متغیر با میزان سنوات تحصیلی، انجام خدمت نظام وظیفه، شغل، سابقه ترک تحصیل، فعالیت های اجتماعی مانند شرکت در انتخابات، برنامه های ورزشی، تفریحی و آموزشی سنجیده می شود.

۵- تعریف نظری اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی

به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین و مقررات گفته می شود که موجب احساس وظیفه اخلاقی نسبت به دیگران می شود و ضعف چنین اعتقادی راه را برای کج رفتاری هموار می کند (صدیق‌سروستانی، ۱۳۸۳: ۲۱).

تعریف عملیاتی اعتقاد: این متغیر با میزان اعتقادات مذهبی همچون انجام فرائض دینی مانند نماز و روزه و اعتقاد به هنجارها و قواعد اجتماعی همچون، احترام به حقوق شهروندان، احترام به پلیس، احترام به قوانین راهنمایی و رانندگی، وفاداری و اعتقاد به اصول و ارزش های ملی، سنجیده می شود (هیرشی و نویسنده).

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. این پژوهش همچنین از نوع مقطعی می باشد که با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته انجام شد. واحد تحلیل در این پژوهش فرد (جوانان محبوس در زندان مرکزی ایلام) می باشد.

جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه گیری

جامعه آماری این تحقیق شامل مردان جوان بین سنین ۱۸ تا ۳۰ سال است که تعداد آنها در زمان انجام تحقیق ۱۴۵ نفر می باشد که در زندان مرکزی شهر ایلام به سر برده اند. جهت برآورد حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۰۶ نفر تعیین گردید. برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری، تصادفی ساده استفاده شده است.

اعتبار و روایی تحقیق

در این پژوهش برای یافتن اعتبار صوری، ابزار سنجش (معرف ها، طیف ها و ...) در اختیار اساتید و متخصصان در این زمینه قرار گرفت و نظرات اصلاحی مورد نظر آنان در پرسشنامه نهایی لحاظ گردید. برای حصول روایی، یک پرسش نامه پیش آزمون در بین تعداد ۳۰ نفر از زندانیان ۱۸ تا ۳۰ ساله در زندان مرکزی ایلام، اجرا گردید. سپس گویه هایی که از قدرت سنجش خوبی برخوردار نبودند، یا برای پاسخگویان نامفهوم بودند و از روایی پایینی برخوردار بودند اصلاح گردید. نهایتاً، سه گویه برای سنجش ارتکاب جرم با روایی $0/73$ ، چهار گویه برای سنجش وابستگی به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی، با روایی $0/76$ ، سه گویه برای سنجش تعهد نسبت به فعالیت های روز مره، با روایی $0/81$ ، هشت گویه برای سنجش مشارکت در فعالیتهای اجتماعی، با روایی $0/75$ و چهار گویه برای سنجش اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی، با روایی $0/76$ ، در نظر گرفته شدند.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

در این تحقیق جهت سهولت در پردازش و تحلیل داده ها از رایانه و به کمک بسته آماری

1-validity
2-Reliability

Spss استفاده گردید. همچنین آزمون‌های به کار گرفته شده در این تحقیق شامل: آزمون T ، آزمون ضرایب همبستگی اسپیرمن، پیرسون و آزمون رگرسیون چند متغیره می باشد.

تحلیل استنباطی

بررسی فرضیه‌های فرعی تحقیق

آزمون فرضیه شماره ۱: به نظر می رسد بین سن جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه وجود دارد.

جدول (۱) آزمون ضریب همبستگی پیرسون جهت رابطه بین سن و گرایش به ارتکاب جرم

ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	سطح اطمینان
r	p	α
-۰/۱۹۹	۰/۰۲۲	۰/۰۵

خروجی داده‌های این آزمون نشان می دهد، ضریب همبستگی به دست آمده برای دو متغیر برابر $-۰/۱۹۹$ می باشد و در سطح $p=۰/۰۲۲$ و با در نظر گرفتن پنج درصد خطا، معنادار می باشد. بنابراین می توان گفت که بین این دو متغیر رابطه ضعیف و از نوع معکوس وجود دارد. یعنی با کاهش سن، میزان گرایش به ارتکاب جرم افزایش می یابد و بالعکس، بنابراین می توان چنین استنباط کرد که جوانان کم سن، بیشتر در معرض رفتارهای مجرمانه قرار می گیرند. در نتیجه این فرضیه تایید می گردد.

آزمون فرضیه شماره ۲: به نظر می رسد بین وضعیت تاهل جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم تفاوت وجود دارد.

جدول (۲) آزمون t جهت نشان دادن تفاوت میانگین بین دو گروه مجرد و متاهل در میزان گرایش به ارتکاب جرم

متغیر	گروه ها	تعداد	میانگین	t	درجه آزادی df	سطح معناداری
وضعیت تاهل	مجرد	۸۹	۴/۱۰۱۱	۲/۰۴۸	۱	۰/۰۴۳
	متاهل	۴۴	۳/۶۸۱۸			

خروجی داده‌های این آزمون نشان می دهد، میانگین گرایش به ارتکاب جرم در بین دو گروه مجرد و متاهل به ترتیب برابر با $۴/۱۰۱$ و $۳/۶۸۱$ می باشد. T محاسبه شده برابر با

۲/۰۴۸ می باشد و در سطح $p=۰/۰۴۳$ و با پذیرش پنج درصد خطا رابطه معنادار می باشد. در نتیجه فرضیه تفاوت میانگین بین دو گروه مجرد و متأهل در میزان گرایش به ارتکاب جرم تایید می گردد.

آزمون فرضیه شماره ۳: به نظر می رسد بین میزان تحصیلات جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه وجود دارد.

جدول (۳) آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن جهت رابطه بین میزان تحصیلات جوانان و گرایش به ارتکاب جرم

سطح اطمینان	سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن
α	p	Spearman's Bro
۰/۰۵	$p<۰/۰۰۱$	-۰/۵۱۳

خروجی داده های این آزمون نشان می دهد، ضریب همبستگی بدست آمده برای دو متغیر برابر $-۰/۵۱۳$ می باشد و در سطح معناداری $p<۰/۰۰۱$ با پذیرش پنج درصد خطا، رابطه معنادار می باشد. نتایج آزمون نشان می دهد که بین این دو متغیر رابطه نسبتاً قوی و از نوع معکوس وجود دارد. یعنی با افزایش میزان تحصیلات، میزان گرایش به ارتکاب جرم کاهش می یابد و بالعکس. در نتیجه این فرضیه تایید می گردد.

جدول (۴) بررسی فرضیه های اصلی تحقیق در سطح آمار استنباطی

فرضیه های اصلی تحقیق	سطح اطمینان	سطح معناداری	ضریب همبستگی پیرسون
	α	p	r
آزمون فرضیه شماره ۱	۰/۰۵	۰/۰۰	-۰/۲۴
آزمون فرضیه شماره ۲	۰/۰۵	۰/۸۰۳	-۰/۲۲
آزمون فرضیه شماره ۳	۰/۰۵	۰/۰۰	-۰/۴۵
آزمون فرضیه شماره ۴	۰/۰۵	۰/۴۲۶	۰/۰۷۰

• آزمون فرضیه شماره ۱: به نظر می رسد بین تعلق خاطر و وابستگی جوانان به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی و احتمال گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه معنی دار وجود دارد.

خروجی داده های این آزمون نشان می دهد، ضریب همبستگی بدست آمده برای دو متغیر برابر با $-۰/۲۴$ می باشد و در سطح معناداری $p=۰/۰۰$ با پذیرش پنج درصد خطا، رابطه معنادار می باشد. بنابراین بین این دو متغیر رابطه نسبتاً قوی و از نوع معکوس وجود دارد.

یعنی با افزایش میزان تعلق خاطر، میزان گرایش به ارتکاب جرم کاهش می‌یابد و بالعکس. در نتیجه این فرضیه تأیید می‌گردد.

• آزمون فرضیه شماره ۲: به نظر می‌رسد بین میزان تعهد جوانان نسبت به فعالیت‌های روزمره و گرایش آنان به ارتکاب جرم رابطه معنی‌دار وجود دارد.

همان‌طور که از جدول فوق بر می‌آید ضریب همبستگی بدست آمده برای دو متغیر برابر با $r = -0.22$ می‌باشد و در سطح معناداری $p = 0.803$ و با پذیرش پنج درصد خطا، بین این دو متغیر رابطه معنادار نمی‌باشد. به دیگر سخن میزان تعهد جوانان نسبت به فعالیت‌های روزمره در میزان گرایش آنان به ارتکاب جرم تاثیری ندارد. در نتیجه این فرضیه رد می‌شود.

• آزمون فرضیه شماره ۳: به نظر می‌رسد بین میزان مشارکت و مشغولیت جوانان در نقش‌ها و فعالیتهای اجتماعی و گرایش آنها به ارتکاب جرم رابطه معنی‌دار وجود دارد.

خروجی داده‌های این آزمون نشان می‌دهد، ضریب همبستگی بدست آمده برای دو متغیر برابر با $r = -0.45$ می‌باشد و در سطح معناداری $p = 0.00$ و با در نظر گرفتن پنج درصد خطا، معنادار می‌باشد. نتایج حاکی از این است که بین این دو متغیر رابطه نسبتاً قوی و از نوع معکوس وجود دارد. یعنی با افزایش میزان مشارکت و مشغولیت در فعالیتهای اجتماعی، میزان گرایش به ارتکاب جرم کاهش می‌یابد و بالعکس. در نتیجه این فرضیه تأیید می‌گردد.

• آزمون فرضیه شماره ۴: به نظر می‌رسد بین اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی و گرایش به ارتکاب جرم رابطه معنی‌دار وجود دارد.

همان‌طوری که از جدول فوق مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی بدست آمده برای دو متغیر برابر با $r = 0.70$ می‌باشد و در سطح معناداری $p = 0.426$ و با پذیرش پنج درصد خطا، بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین می‌توان گفت که میزان اعتقاد جوانان به هنجارها در گرایش آنان به ارتکاب جرم تاثیری ندارد. در نتیجه این فرضیه رد می‌شود.

جدول (۵) متغیرهای مستقل درون معادله رگرسیون چند متغیره
برای پیش بینی گرایش به ارتکاب جرم

sig	t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب غیر استاندارد		مدل
		Beta	Std. Error	B	
۰.۰۰	۴۱.۵۱۶		۰.۰۵۱	۲.۱۳۰	Constant
۰.۰۰	۴.۹۶۹	۰.۲۰۵	۰.۰۵۲	۰.۲۵۶	تعلق خاطر جوانان به خانواده و...
۰.۰۱۰	۲.۶۰۵	۰.۳۹۲	۰.۰۵۲	۰.۱۳۴	مشارکت جوانان در فعالیتهای اجتماعی
۰/۲۷	۲.۲۴۱	۰.۱۶۲	۰.۰۵۲	۰.۱۱۵	اعتقاد جوانان به هنجارها و قوانین اجتماعی
۰/۴۲	۲.۰۵۹	۰.۱۷۷	۰.۰۵۲	۰.۱۰۶	تعهد جوانان نسبت به فعالیت های روزمره

بر اساس مقادیر ستون B معادله خط رگرسیون چند گانه را می توان به شرح ذیل نوشت:

$$Y = 2.130 + .256(x_1) + .134(x_2)$$

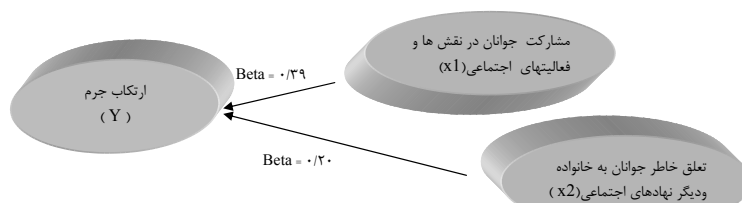
(x_1 = تعلق خاطر جوانان به خانواده و دیگر نهادهای اجتماع)، (x_2 = مشارکت جوانان در

فعالیت های اجتماعی)

اما قضاوت در مورد سهم و نقش هر یک از چهار متغیر مستقل (تعلق خاطر جوانان به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی، مشارکت جوانان در نقش ها و فعالیت های اجتماعی، اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی و تعهد جوانان نسبت به فعالیت های روزمره) در تبیین متغیر وابسته ارتکاب جرم را باید به مقادیر بتا واگذار کرد. زیرا این مقادیر استاندارد شده هستند و امکان مقایسه و تبیین سهم نسبی هر یک از عامل ها را فراهم می سازد.

در ستون بتای استاندارد شده ملاحظه می شود که ضریب متغیر مستقل مشارکت جوانان در نقش ها و فعالیت های اجتماعی یعنی عامل اول برابر با ۰,۳۹۲ می باشد، یعنی متغیر مستقل مشارکت جوانان در نقش ها و فعالیت های اجتماعی بیشترین تأثیر را در تبیین و پیشگویی متغیر وابسته (ارتکاب جرم) داشته است. به عبارت دیگر به ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار متغیر «مشارکت جوانان در نقش ها و فعالیت های اجتماعی» به اندازه ۰,۳۹۲ در انحراف متغیر وابسته (ارتکاب جرم) تغییر ایجاد می گردد و به ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار متغیر مستقل «تعلق خاطر جوانان به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی» به اندازه ۰,۲۰۵ در انحراف متغیر وابسته (ارتکاب جرم) تغییر ایجاد می گردد.

مدل تحقیق با توجه به آزمون رگرسیون

نتیجه‌گیری

همانطور که پیشتر در تئوری تحقیق اشاره شد، چهار عامل وجود دارد که بین فرد و جامعه پیوند ایجاد می‌کند. میزان ضعف یا قوت هر کدام در میزان گرایش به ارتکاب جرم افراد موثر است. نتایجی که از آزمون فرضیات تحقیق حاصل شد نشان می‌دهد دو متغیر درگیری و مشارکت در نقش‌ها و فعالیتهای اجتماعی و تعلق خاطر به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی، در گرایش به ارتکاب جرم موثر هستند. دو فرضیه دیگر تحقیق یعنی میزان اعتقاد به هنجارها و قوانین اجتماعی و مذهبی و میزان تعهد اجتماعی، رابطه همبستگی با ارتکاب جرم نداشتند. لذا این فرضیات رد شدند.

همان طور که انتظار می‌رفت، فعالیت در امور زندگی روزمره، موجب محدود شدن رفتارهای انحرافی می‌شود. این فرضیه براساس تحلیل داده‌های حاصل، تایید شد ($p=۰/۰۰$ و $r=-۰/۴۵$) لذا از یک طرف جوانانی که بیکار بودند (۶۴/۷ درصد) و فرصت‌های تحصیل (۵۱/۱ درصد بی سواد) را نیز از دست داده بودند. هم چنین براساس دیگر نتایج تحقیق، بیش از نیمی از نمونه‌ها به نوعی دوره خدمت نظام وظیفه را طی نموده بودند (۵۰/۴ درصد) و تنها (۳۳/۹ درصد) آنها از آموزشهای فنی، حرفه‌ای و هنری برخوردار بوده‌اند. لذا می‌توان نتیجه گرفت، همان طوری که هیرشی معتقد است افراد در زندگی، زمان و انرژی محدودی دارند و درگیری در امور روزمره وقت زیادی نیاز دارد و باعث محدود شدن رفتار می‌شود. اکثریت این جوانان (پاسخگویان)، زمان و انرژی فراوانی برای انجام رفتارهای انحرافی داشته‌اند.

وابستگی و تعلق خاطر جوانان به خانواده، دوستان و دیگر نهادهای اجتماعی نیز در گرایش به ارتکاب جرم موثر است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، پاسخگویان از احساس تعلق بسیار

ضعیفی نسبت به خانواده، دوستان و دیگر نهادهای اجتماعی برخوردار بوده‌اند. نتایج توصیفی نشان می‌دهد، درصد بالایی از آنها مجرد بودند. (۶۶/۹ درصد) هیرشی در این مورد می‌گوید: کاهش وابستگی و تعلق خاطر فرد نسبت به خانواده و جامعه موجب می‌شود فرد خود را در ارتکاب جرم آزاد بداند. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که افراد مجرد بیشتر از افراد متأهل تمایل به رفتارهای مجرمانه دارند. زیرا به واسطه تضعیف پیوند هایشان با جامعه از احساس پاسخ‌گویی به انتظارات دیگران، سر باز می‌زنند و مرتکب کج رفتاری می‌شوند.

نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره به روش enter نشان می‌دهد از میان ۴ متغیر اصلی تحقیق، دو متغیر کاهش مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و ضعف در تعلق خاطر به خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی، به ترتیب ۳۹ درصد و ۲۰ درصد در گرایش به ارتکاب جرم تاثیر داشته‌اند.

نتایج آزمون رابطه بین میزان تعهد جوانان نسبت به فعالیت‌های روزمره و گرایش آنان به ارتکاب جرم، حاکی از عدم رابطه بین این دو متغیر می‌باشد ($p = ۰/۸۰$ و $r = -۰/۰۲$). نتایج توصیفی نشان می‌دهد که ۳۳/۹ درصد از نمونه‌ها دوره‌های آموزش فنی، حرفه‌ای و هنری را گذرانده‌اند و ۶۱/۷ درصد معتقد بوده‌اند که در زندگی چیزی برای از دست دادن نداشته‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که متغیر میزان تعهد نتوانسته است رابطه معناداری را با میزان ارتکاب جرم داشته باشد.

در آزمون فرضیه، میزان اعتقاد جوانان به هنجارها، قوانین اجتماعی و مذهبی و گرایش به ارتکاب جرم، رابطه معناداری یافت نشد. ($p = ۰/۴۲$ و $r = ۰/۰۷$) نتایج توصیفی نشان می‌دهد، ۵۷/۱ درصد پاسخگویان، احترام به قوانین راهنمایی و رانندگی را بر خود لازم دانسته‌اند و ۶۴/۷ درصد در انجام انجام فرائض دینی کوشا بوده‌اند و ۳۹/۸ درصد نیز به ارزش‌های دینی و مذهبی پایبند بوده‌اند که نشان‌دهنده وجود زمینه‌های اعتقادی قوی و احترام به ارزش‌های انسانی در میان محیط زندگی این افراد بوده است. پیشتر نتایج آزمون دو فرضیه، تعلق خاطر جوانان به خانواده، دوستان و دیگر نهادهای اجتماعی و درگیری در فعالیت‌های اجتماعی بر گرایش جوانان به ارتکاب جرم که در این پژوهش معنادار بود که در تحقیق تجربی هیرشی (۲۰۰۱) تایید شده است.

دیگر متغیرهای مستقل این تحقیق شامل: سن، وضع تاهل و تحصیلات نیز در گرایش

جوانان به ارتکاب جرم موثر است. در مورد متغیر سن نتایج آزمون نشان می‌دهد که با بالا رفتن سن افراد، میزان گرایش به ارتکاب جرم کاهش می‌یابد. ($r = -0/199$ و $p = 0/022$) به طوری که اکثریت پاسخگویان در سنین پائینی قرار دارند. ($54/1$ درصد کمتر از ۲۳ سال) و میانگین سنی این گروه ۲۲ سال می‌باشد. هم‌چنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، افرادی که در آستانه ورود به سن جوانی هستند، بیشترین آسیب‌رسانی به جامعه را داشته‌اند.

نتایج آزمون رابطه متغیر تحصیلات جوانان مجرم و گرایش آنان به ارتکاب جرم ($r = -0/513$ و $p = 0/000$) معنا دار می‌باشد. نتایج توصیفی حاکی از این است که اکثریت پاسخگویان بی‌سواد ($51/1$ درصد) یا دارای تحصیلات ابتدایی ($24/1$ درصد) بوده‌اند. در نتیجه افزایش سنوات تحصیلی افراد در کاهش یا تقلیل میزان ارتکاب به جرم و رفتارهای انحرافی می‌تواند موثر می‌باشد.

فرضیه تفاوت میانگین بین دو گروه مجرد و متأهل (وضعیت تاهل) در میزان گرایش به ارتکاب جرم موثر می‌باشد ($p = 0/043$). نتایج توصیفی نشان می‌دهد، اکثریت افرادی که مرتکب جرم شده بودند ($66/9$ درصد) مجرد بودند. در نتیجه می‌توان گفت که افراد مجرد بیشتر به رفتارهای انحرافی تمایل دارند. در پایان لازم به ذکر است که بیش از ۷۰ تحقیق انتشار یافته از طریق همانند سازی فنون نظر سنجی اولیه هیرشی، فرضیه‌های این تئوری را تایید کرده‌اند (سیگل و سنا، ۱۳۸۱: ۲۸۲).

پیشنهاد‌های پژوهشی

۱- همانطور که نتایج تحقیق نشان داد جوانان، مشارکت اندکی در فعالیتهای اجتماعی دارند. همچنین از تعلق خاطر ضعیفی نسبت به جامعه برخوردار هستند. لذا پیشنهاد می‌گردد با گسترش سازمانهای مردم‌نهاد زمینه‌ی فعالیت جوانان را در مشارکتهای عمومی مانند: شورایاری‌های محله، پلیس محله و ... که استان ایلام فاقد این نوع مشارکتهای مردمی است فراهم آید تا علاوه بر افزایش مشارکت عمومی جوانان، به افزایش تعلق خاطر آنها نسبت به جامعه منجر گردد.

۲- پیشنهاد می‌گردد نیروی انتظامی در جهت کاهش جرایم اجتماعی، ارتباط و تعامل خود را با دستگاههای دولتی و نهادهای مردمی، مستحکم‌تر کند تا به افزایش ضریب امنیت جامعه و در نتیجه افزایش کارایی پلیس منجر گردد.

۳- پیشنهاد می‌گردد برای افزایش تعلق خاطر، وفاداری و احساس مسئولیت جوانان، بسترهای لازم برای مشارکت و تعامل آنان با مسئولین نهادهای مختلف فراهم آید. تقویت این تعامل موجب افزایش امنیت اخلاقی و سلامت اجتماعی می‌شود و در کاهش نابهنجاری‌های اجتماعی مؤثر است.

۴- با توجه به نتایج تحقیق، اکثریت جوانان مجرم بی‌سواد یا از تحصیلات پایین برخوردار بودند. لذا پیشنهاد می‌گردد سازمان زندان‌ها با همکاری نهادهای آموزشی، کلاس‌های آموزش تحصیلی متناسب با طول دوره محکومیت زندانیان، برگزار نمایند که نتیجه آن، کاهش فرصت‌های یادگیری جرائم مختلف در طول دوره محکومیت آنان است.

۵- نظر به اینکه اکثریت مجرمین فعالیت بسیار کمی در برنامه‌های آموزشی، اجتماعی، ورزشی و تفریحی داشته‌اند. لذا پیشنهاد می‌گردد سازمان فنی و حرفه‌ای و دیگر نهادهای حمایتی مانند اداره کار، شرایطی را فراهم نمایند تا جوانان پس از اتمام محکومیت بتوانند برای جذب در بازار کار، آموزش‌های لازم را فرا بگیرند و امکانات اشتغال به کار مناسب را برای آنان فراهم آورند تا از این طریق از رفتارهای انحرافی فاصله بگیرند. همچنین برای پر کردن اوقات فراغت جوانان، دستگاه‌های مختلف امکانات ورزشی و تفریحی سالم، امکانات فرهنگی مناسب مانند کتابخانه و فرهنگ سرا و... را فراهم نمایند تا از این طریق جوانان از موقعیت‌های ارتکاب جرم فاصله بگیرند.

۶- یکی از موانع اصلی پیش روی جوانان، موضوع اشتغال به کار است. همانطور که نتایج تحقیق نیز نشان داد، اکثریت مجرمین بیکار بودند. لذا پیشنهاد می‌گردد زمینه‌های مناسب برای اشتغال به کار جوانان فراهم گردد که نتیجه آن تسهیل در روند توسعه اقتصادی کشور از یک طرف و به کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم از طرف دیگر منجر گردد.

۷- همانطور که نتایج تحقیق نشان داد، سن ارتکاب جرم در حال کاهش است. لذا پیشنهاد می‌گردد نهادهای آموزشی و پرورشی، نیروی انتظامی و دیگر دستگاه‌های مرتبط به چاره‌اندیشی برای این مسئله پدید آمده، توجهی خاص مبذول نمایند و آگاهی‌های لازم از خطرات و آسیب‌های پیش روی این قشر از جامعه را به شیوه مناسب به خانواده‌ها گوشزد نمایند.

منابع

- بخارایی، احمد (۱۳۸۶). جامعه شناسی انحرافات اجتماعی در ایران، تهران: انتشارات پژوهاک جامعه.
- رابرتسون، یان (۱۳۷۲). درآمدی بر جامعه، ترجمه حسین بهروان، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- ستوده، هدایت اله (۱۳۸۶). آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)، تهران: انتشارات آوای نور.
- سیگل، لاری و جوزف سنا (۱۳۸۱). بزهکاری نوجوانان، ترجمه علی اکبر تاج مزینانی و فرامرز ککولی دزفولی، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان ملی جوانان.
- شیخوندی، داور (۱۳۸۴). جامعه شناسی انحرافات و مسائل جامعی ایران، تهران، نشر قطره.
- صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۳). آسیب شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آن.
- عبدی، توحید (۱۳۸۳). بررسی وضعیت بزهکاری جوانان کشور، طرح پژوهشی سازمان ملی جوانان، انتشارات سازمان ملی جوانان.
- فیض اللهی، علی (۱۳۸۳). تحلیل جامعه شناختی عوامل موثر بر اعتیاد در بین جوانان ایلامی، فصلنامه فرهنگ ایلام، شماره ۱۸.
- گزارش سازمان ملی جوانان (۱۳۸۲). بررسی وضعیت بزهکاری جوانان، پژوهش و تحقیق سازمان ملی جوانان، انتشارات اهل قلم.
- گولد، جولیوس و ویلیام. ل. کولب (۱۳۷۶). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه: گروه مترجمان، چاپ اول، انتشارات مازیار.
- معاونت مطالعات و برنامه ریزی (۱۳۸۴). گزارش آماری وضعیت جوانان استان ایلام، انتشارات سازمان ملی جوانان.
- معین، محمد (۱۳۸۵). فرهنگ فارسی یک جلدی، چاپ سوم، تهران: راه رشد.
- نظری، جواد (۱۳۸۶). تبیین جامعه شناسی میزان گرایش به نزاع جمعی در استان ایلام، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۱۰، دوره سوم.

- Hagan . j(1988). Modern criminology .New York

- Hirshi, Travis(2001).Cause of delinquency. printed in U.S.A